

Окуневич Тетяна Мовленнєво-термінологічна компетенція як складник комунікативної компетентності // Прикладні наукові розробки та теоретичні дослідження XXI століття: зб. наук. праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 15 квітня, 2019 р. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2019. Т.2. с. 102. С.48–52.

ISBN 978-617-7171-80-4

МОВЛЕННЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДНИК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Окуневич Тетяна Григорівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Херсонський державний університет
Україна

Пріоритетом державної політики на сучасному етапі розвитку освіти є формування мовної особистості, людини самодостатньої, комунікативно компетентної, здатної й готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації в різних сферах суспільного життя. Реалізація цього завдання поліпшуватиме процес входження учнів у навколишні життєві реалії, сприятиме багатогранному самовиявленню й самореалізації особистості, формуванню навичок володіння словом, мовою, мовленням у різноманітних ситуаціях спілкування.

У Державному освітньому стандарті зазначено, що основна мета навчання української мови полягає в мовленнєвому розвитку школярів – формуванні вмій висловлюватись в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення [2]. У зв'язку з цим першочерговим завданням навчання української мови в школі є забезпечення формування мовленнєво-мовної компетенції учнів.

Зважаючи на це, мета навчання української мови в середніх закладах освіти полягає у створенні умов й розробленні шляхів формування мовленнєвої компетентності особистості, здатної до активного спілкування в усіх сферах сучасного життя.

Аналіз наукових джерел, дозволив зробити висновок, що вчені під компетентністю розуміють: здатність людини застосовувати свої знання (С.Шишов, В.Кальней); здатність, що ґрунтується на досвіді або знаннях, які людина розвинула завдяки практиці або освіті (Дж.Равен); навички й уміння, які особистість може використовувати в різних ситуаціях і контекстах та опановуючи нові ситуації (С.Бондар). Отже, науковці визначають компетентність як обізнаність, ерудованість, авторитетність, інформованість.

А. Хуторський розмежовує поняття «компетенція» і «компетентність»:

– компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умій, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів та процесів та є необхідними для якісної продуктивної дії відносно їх;

– компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності [9].

М.Пентилюк зазначає, що «... компетентність – це інтегрована здатність особистості, набута в процесі навчання; необхідний комплекс знань, навичок та досвіду, що дозволяють ефективно здійснювати діяльність..» [6, с. 111]. Але жодна людина не діятиме, якщо вона особисто не зацікавлена в цьому. Природа компетентності, вважає С.Бондар, «така, що вона може виявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, в тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності... Отже, цінності є основою будь-яких компетенцій» [1, с. 8].

Термін «компетенція» увів Н. Хомський на позначення мовних знань для потреб генеративної граматики. Спочатку цей термін позначав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної, діяльності рідною мовою. Пізніше завдяки працям соціолінгвістів з'явився термін «комунікативна компетенція».

Терміном «комунікативна компетенція» в методиці викладання української мови оперує О.Хорошковська, яка розуміє під ним уміння й навички різних видів мовленнєвої діяльності. Уживається цей термін і в Державному стандарті, за яким зміст навчання української мови передбачає різнобічне формування мовної особистості [2, с. 20], а комунікативна компетенція є складовою частиною мети навчання і розуміється як уміння й навички в різних видах, стилях і жанрах мовлення.

Більшість сучасних методистів (М.Пентилюк, Г.Лещенко, О.Хорошковська) оперуючи термінами мовна і мовленнєва компетентність учнів, відносять їх до концептуальних засад навчання рідної мови [4, с. 8]. «Мовленнєва компетентність, на думку М.Пентилюк, – поняття комплексне; це складник комунікативної компетентності; діяльність людини, спрямована на розуміння або створення тексту (усного, писемного), що здійснюється в процесі мовленнєвої діяльності» [6, с. 154]. Вважаємо, що комунікативну компетентність слід розуміти як здатність учнів вільно спілкуватись у будь-якій життєвій ситуації.

Комунікативна компетентність є складником мети навчання української мови, яку учені (О.Горошкіна, А.Нікітіна, Л.Попова, М.Пентилюк) пов'язують з поняттям мовленнєва особистість і розуміють її як «здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особливу якість мовленнєвої особистості, набуту в процесі спілкування або спеціально організованого навчання» [6, с. 116]. Науковці вважають, що комунікативна компетентність ... складається з «мовленнєвої (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), мовної (знання одиниць мови та правил їх поєднання), предметної (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картини світу) і прагматичної компетенцій (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування функційно-стильових різновидів мовлення)» [6, с. 116]. Отже, учні, засвоюючи мовну систему,

формують мовні й мовленнєві уміння й навички, набувають мовної і мовленнєвої компетенції.

Усі компетенції, на які орієнтується вивчення української мови, тісно взаємопов'язані. З огляду на це доцільно виділити три власне предметних компетенцій (мовну, мовленнєву і комунікативну), кожна з яких має свої різновиди. Власне мовна компетенція дотично до нашого дослідження спрямована на розуміння потреби вивчати українську мову; на засвоєння учнями базових мовознавчих понять про іменні частини мови, оперувати цими поняттями у процесі мовленнєвої діяльності; формування вмінь (лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних) й умінь заглиблюватися у зміст дидактичного тексту.

О. Кучерук доводить, що мовленнєва компетенція може бути введена як реальна вимога до засвоєння учнями сукупності знань основних мовленнєвознавчих понять (текст, типи мовлення, стилі мовлення та ін.) та вміння оперувати ними під час роботи з текстом; розуміння видів і способів діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), на основі яких формуються комунікативні вміння й навички (адекватно сприймати, розуміти, оцінювати і відтворювати почуте чи прочитане, спираючись на засвоєні поняття), здатність до мовленнєвої творчості (готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах, виступати з повідомленням, дотримуючись стилю і типу мовлення), що загалом породжують особистість, спроможну успішно діяти в суспільстві [3, с.18–24].

Одним із аспектів розвитку мовної особистості, яка виявляє високий рівень комунікативної компетенції, є формування комунікативних умінь доцільно використовувати засоби української мови в практиці живого спілкування; уміння наводити переконливі аргументи щодо їх використання в процесі спілкування;

здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок у різних сферах спілкування, пояснювати свій вибір; уміння встановлювати й підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації, оперувати вивченими поняттями тощо.

Важливим складником формування комунікативної компетентності учнів є досконале володіння культурою спілкування, термінологічною лексикою. Важливість цього питання пов'язана з тим, що школа повинна готувати мовців, які б досконало володіли українською мовою, розуміли значення вивчених термінів і понять, вміли оперувати ними у процесі спілкування.

Дослідники (Л. Барановська, Н. Безгодова, Н. Бородіна, З. Гирич, Л. Головата, Н. Голуб, І. Дроздова, Г. Онуфрієнко, М. Зарицький та ін.) приділяють значну увагу теоретичним і практичним пошукам, пов'язаними з формуванням термінологічної компетентності учня, окресливши функційні можливості термінознавства в курсі української мови.

Термінознавство сьогодні, на думку С.Бондар, переглядає свої традиційні положення про сутність терміна, специфіку наукових текстів і розробляє нові

проблеми, серед яких чи не найголовнішими є питання про спеціальне призначення терміна, про структуру знань, які стоять за ним [1, с. 38]. У мовознавстві використовують значну кількість пояснень поняття «термін», які здебільшого подібні й відрізняються лише в деталях. У кожній із галузей науки конкретний термін має інше семантичне значення, яке може збігатися зі значенням у загальній мові або може й відрізнятися від нього, однак підкоряється законам тієї мови, якою він створений і в якій він функціонує.

А. Суперанська, Н. Подольська, Н. Васильєва виводять робоче визначення терміна. «Термін – це спеціальне слово (словосполучення), прийняте в професійній діяльності і вживається в особливих умовах. Термін – це словесне визначення поняття, що входить в систему понять певної галузі професійних знань. Термін – це основний понятійний елемент мови для спеціальних цілей» [8, с. 14].

Здобуття якісної освіти передбачає досконале володіння учнями поняттєвою сферою, зокрема, термінологією предмета, що вивчається. Тому школярі повинні бути термінологічно компетентними. Під термінологічною компетенцією учені розуміють «вміння добирати терміни відповідно до виучуваної теми або теми висловлювання, урахувати відмінності між ними, не допускати заміни однієї термінологічної одиниці іншою, уживати терміни відповідно до їх дефініції.» (Т.Стасюк) [7]; «здатність учнів демонструвати належні знання мовленнєвознавчої термінології, вміння та навички користуватися нею, дотримуючись точності й лінгвістичної правильності уживання термінів в усному й писемному мовленні, спираючись на власну внутрішню мотивацію та досвіді, усвідомлюючи необхідність самовдосконалення та саморозвитку (О.Пометун)[5].

Ідучи за науковцями (О. Пометун, Г. Фрейман), вважаємо, що у процесі формування термінологічної компетентності учнів результатом навчальної діяльності повинні стати наступні сформовані компетенції: просторова (орієнтування учнів в просторі мовленнєвознавчих понять), інформаційна (вміння учнів працювати з джерелами інформації), мовленнєва (вміння давати визначення вивченим термінам і поняттям, будувати з ними усні та письмові висловлювання), логічна (аналізувати, пояснювати історичні мовні явища, формулювати теоретичні поняття, робити висновки), інформаційна (оцінювання, порівняння, пояснення фактів і явищ мови на основі інформації, отриманої з різних джерел) та ін. Варто зазначити що формування таких компетенцій має в здійснюватися в єдиному контексті [5].

Т.Стасюк зауважує, що комунікативна компетентність учнів основної школи охоплює комплекс знань, умінь та навичок правильної організації спілкування, що має забезпечувати ефективний обмін інформацією, давати змогу глибше познайомитися з навчальною інформацією, прогнозувати особливості взаємодії з іншими учнями у процесі аналізу мовленнєвознавчих понять з української мови тобто бути термінологічно компетентними у сфері своєї діяльності [7]. Під термінологічною компетенцією розуміємо вміння учнів добирати терміни відповідно до теми висловлювання, урахувати відмінності

між ними, не допускати заміни однієї одиниці іншою, уживати терміни відповідно до їх дефініції, розрізняти їх.

Термінологічна культура учня, на думку Т.Стасюк, формується на основі знання мовних норм, законів і механізмів функціонування як логіко-поняттєвої, так і лексичної підсистем терміносистеми, або іншими словами – на синтезі навчальної ерудиції з мовознавчою, в тому числі термінознавчою [7].

Формування в учнів мовленнєвої компетентності на основі засвоєної термінології передбачає навчально орієнтовану комунікацію. З метою забезпечення належного рівня підготовки учнів, необхідно сформулювати в них достатній рівень мовленнєво-комунікативної компетентності, а також умінь сприймати інформацію й аналізувати її, моделювати власну позицію щодо виучуваних понять і термінів, встановлювати й підтримувати міжособистісні зв'язки з іншими учнями у процесі роботи з цими одиницями. Ця мета буде досягнута, якщо належною мірою реалізуються можливості змісту навчання української мови, форми організації, методів і прийомів навчання, необхідних для цілеспрямованого формування термінознавчої компетентності як складника комунікативної.

Список використаних джерел

1. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С.Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – с. 8–9.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти школи : – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/.
3. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: [монографія] / Оксана Анатоліївна Кучерук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 420 с
4. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативного спрямування навчання мови / Марія Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 1999. – №3. – С.8–10.
5. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Іванівна Пометун. – К. : Б. в., 2007. – 144 с.
6. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / Кол. авторів за ред. М.Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.
7. Стасюк Т. В. Нові тенденції розвитку термінознавства: здобутки міжнародної наукової групи Р. Теммерман / Т.В.Стасюк// Термінологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2 (1).
8. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории. / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева / Отв. Ред. Т. Л. Канделаки. [изд. 6-е.]. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012.
9. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М. : ИОСО РАО, 2002. – с.135–157.